

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 801.731

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.6.2/03>**Бикова Т. В.**

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Корнієнко О. О.

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

МАНДРІВНИЙ МОТИВ ДОНЖУАНСТВА: ІСПАНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розкрито особливості функціонування культурного дискурсу іспанської літератури в українській літературі ХІХ – початку ХХ ст. на прикладі мандрівного мотиву донжуанства. Виділено в українській літературі декілька проблемно-тематичних спектрів функціонування іспанського дискурсу: інквізиція; життя і творчість видатних представників інтелектуальної еліти Іспанії; мотив донкіхотства; мотив донжуанства; громадянська війна в Іспанії. Цей дискурс знаходився у прямому взаємозв'язку з функціонуванням, трансформаціями, інтерпретаційними та рецептивними моделями провідних мотивів іспанського духовного простору – мотивами донжуанства та донкіхотства.

Умотивовано позицію, що образ Дон Жуана, імплементуючись у наступні епохи та слугуючи об'єктом рецепції в різних національних літературах, зокрема в українській, продукує низку творчих інтерпретацій, які складаються у відповідну традицію у контексті кожної з національних літератур-реципієнтів. Включення інонаціонального мотиву в національний дискурс, його адаптація, органічне «вживлення» у національно-культурне середовище, – все це і складає рецептивну базу.

Зроблено висновок, що в рецептивному полі модернізму початку ХХ ст. мотив донжуанства виявився особливо актуальним. Причиною цього є те, що стильові пошуки в царині літератури співпадали з соціокультурними запитами доби на непересічну особистість, сильну, вольову, яка спроможна зробити бажане дійсним, а, враховуючи традицію байронічного героя з його кристалізованим індивідуалізмом, – надати перевагу духовному.

Узагальнено тезу про наявність трьох семантичних парадигм самого поняття «донжуанства», а також зазначено про форми рецепції та інтерпретації залежно від того, яке саме тлумачення поняття «донжуанство» обирає і кладе в основу власного твору кожен автор інтерпретації.

Ключові слова: мотив, Дон Жуан, літературознавство, рецепція, дискурс, інтерпретація.

Постановка проблеми. Досліджуючи такі знакові мотиви та образи, як донжуанство та донкіхотство, породжені літературою та культурою Іспанії, не можна оминати увагою культурний дискурс, створений іспанськими мотивами в українській літературі ХХ століття. Це є присутньою необхідним, насамперед виходячи з концепції Е. Кассінера, який стверджував, що людина – це істота, яка створює символи та оперує ними. Це концепція культури як явища знакового, семіотичного.

Кожна епоха по-своєму у мистецтві та суспільстві намагається розшифрувати потужні дискурсивні коди в інтелектуальному надбанні людства. До таких «вічних» дискурсів у світовій літературі належить і донжуанство. Націоналізація світового традиційного сюжету, мотиву та образу в духовний простір кожної літератури слугувала ще й потребі самозбереження власне національної культури, і літератури зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До характеристики мотиву «донжуанства» зверта-

лась велика кількість науковців, що свідчить про велику популярність цього образу у світовій літературі. Це і спеціальні дослідження, зорієнтовані на історико-літературне висвітлення якоїсь однієї певної варіації донжуанської історії (В. Агеєва, А. Ахматова, Н. Балашов, Н. Громова, Л. Демська, А. Минакова, Х. Пирсон, Я. Поліщук, Н. Томашевський та ін.). Це і праці фрагментарно-порівняльного характеру, в яких пропонуються порівняння різних версій сюжету про Дон Жуана відповідно до міри засвоєння їх у тій чи іншій національній літературі (праці Л. Агапової, Н. Кузякіної, Н. Курагіної, Д. Наливайка, Й. Томана, С. Чорнія та ін.). Окрему категорію становлять дослідження більш фундаментальні у розкритті всього процесу розвитку донжуани у світовій літературі (Е. Браун, О. Влизько, А. Дейч, А. Нямцу). Всі дослідження демонструють актуальність цієї проблематики.

Постановка завдання: дослідити особливості функціонування іспанського культурного дискурсу в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. До уваги у науковому дослідженні ми беремо саме функціонування культурного дискурсу, а не власне літературного. Це пояснюється насамперед тим, що ідейні та естетичні горизонти іспанської літератури відкрилися для українського читача порівняно недавно. Парадокс полягає в тому, що роман М. Сервантеса та твори про Дон Жуана були чи не єдиними власне літературними візитівками величезної країни. На підтвердження цієї тези можна навести слова Михайла Рудницького, який ще у 1936 р. писав: «Наша література не знала досі сильних, животворних впливів. Той консерватизм, який зберіг нам щасливо народну мову серед маси, що не піддалася ворожій культурі. Став для інтелігентів-творців щитом черепахи. Англія, Італія, Франція та Німеччина обмінювалися впливами, які перероджували не одну добу їх літератури, коли національні джерела повисихали. Навіть поодинокі письменники вносили завсіди фермент до чужих літератур, що нагадував сполуку невідкритих елементів» [7, с. 394].

Тому власне іспанський культурний дискурс формувався насамперед із етнокультурних та соціокультурних стереотипів про буття Іспанії, таких, наприклад, як інквізиція, конкістадори, корида, тореадор тощо. І це при тому, що іспанська література в цілому в Європі мала доволі яскраву репутацію. Той же М. Рудницький зазначав: «Іспанські письменники посунули протест. Примху, сарказм, самобичування та погорду для реального життя

куди далі, як російські «вічні революціонери». Їх зв'язок із расово національною традицією, що стає для них предметом поклонів і прокльонів, теж сильніший, як у Достоєвського та Толстого. Та тоді як Ортега І Гассет або Д'Орс зайняті проблемами європеїзації Іспанії, Унамуно питає себе: чи не слід було б еспанізувати Європу, а Гомез де Ля Серна доводить до наскрізь донкіхотської фантазії еспанську погорду для дійсності та доцільності всяких людських учинків» [7, с. 388].

Мотивів, пов'язаних із реаліями буття Іспанії в українській літературі чимало, однак усі вони групуються за певним принципом: буттєвий дискурс – рецепція творчості небагатьох іспанських письменників, чия творчість проникала за «залізну завісу» – політичні події в Іспанії. Усе це і творило той культурний дискурс, який увиразнював національні інтерпретації найяскравіших мотивів іспанської літератури, мотивів донкіхотства та донжуанства.

Власне за принципом визначеної вище тематичної тріади ми й розглянемо твори українських письменників, що звертались у своїй творчості до сюжетів та мотивів з життя далекої країни.

Одним із перших ґрунтовних знайомств з іспанською літературою був переклад «Історії іспанської літератури за Тіккаром», здійснений Пантелеймоном Кулішем у 1861 р. А перші вірці літературної рецепції іспанського красного письменства запропонував Іван Франко. Він перекладав іспанські народні романси, серед українських версій «Дон Кіхота» його – перша. Так само першим І. Франко запропонував українським читачам знайомство з творчістю П. Кальдерона, створивши український сценічний варіант його п'єси «Війт заламейський». Рецепція мотиву донжуанства представлена у поемі «Похорон». Ця частина творчого доробку І. Франка знайшла своє висвітлення у працях М. Сулими, В. Харитоновна. Згодом були твори Лесі Українки, С. Черкасенка, М. Чернявського, В. Самійленка, М. Хвильового, М. Йогансена тощо.

Цілий пласт творів, у яких була задекларована тема Іспанії, припадає на радянський період розвитку української літератури. Однак більшість із них тиражували клішовані ідеологеми більшовицького гатунку, принагідно експлуатуючи «екзотичну» іспанську тематику. Тому на увагу поряд з такими творами І. Ле, Н. Рибак О. Донченка насамперед заслуговує повість «Предок» Н. Королевої, яка, як відомо, була етнічною іспанкою. У ній змальовано історію іспанського роду Лачерда, неповторні у своїй мальовничості пей-

зажі Іспанії. Твір позбавлений будь-яких ідеологічних «рамок», оскільки Н. Королева мешкала на той час у Чехії. Письменниці вдалося максимально «візуалізувати» наратив, оскільки притлумлена туга за Іспанією, що жила в її душі, надавала оповіді неперевершеного колориту. А це дозволяло читачеві-реципієнтові сформуванню контекстуальні уявлення про країну, національну ментальність її мешканців, традиції, звичаї, природу тощо.

Значно потужнішим є корпус поетичних творів українських авторів, що торкалися найяскравіших соціокультурних та етнопсихологічних колізій життя Іспанії. Незважаючи на різні, іноді діаметрально протилежні ідеологічні інвективи, стильову манеру тощо, творчість українських поетів ХХ століття, присвячену феномену Іспанії, можна розділити на декілька проблемно-тематичних вузлів: інквізиція; життя і творчість видатних представників інтелектуальної еліти Іспанії; мотив донкіхотства; мотив донжуанства; громадянська війна в Іспанії.

Передусім варто звернутись до надзвичайно яскравого мотиву, який, де-факто, репрезентує Середньовічну Іспанію – мотив інквізиції. Поети, що торкалися у своїй творчості цієї теми (Л. Костенко, Д. Павличко) основну увагу скерували на особу Томаса Торквемади (1420–1498), центральну постать іспанської інквізиції. Цей непримирений борець з інакомислячими народився у Старій Кастилії в 1420 р. в ортодоксальній католицькій родині. Його дядько, чернець – домініканець, був одним із тих, хто на Констанцькому соборі виніс вирок Янові Гусу. Протягом 18 років цей кривавий кат був на посаді Великого інквізитора. Про нього розповідають, що він доклав купу зусиль до вдосконалення засобів тортур, створив Кодекс інквізиції, а поет Лонгфелло назвав його «повелителем пекла».

Саме історія іспанської інквізиції дала світовій літературі вічний сюжет про «полювання на відьом», який вивершився величезною кількістю сюжетних, змістових, стильових, образних трансформацій в різних літературах світу і увійшов як концептуальне поняття до понятійних апаратів таких наук, як філософія, політологія, соціологія тощо. Літературний аспект функціонування цього світового мотиву надзвичайно цікавий.

Особливість функціонування даного мотиву в літературах світу полягає в тому, що він, по суті, був не фактом літературного життя (літературного процесу) середньовічної Іспанії, а сюжетом хронік та літописів як тих, що належали власне католицькій церкві, так і світським літописцям-

хроністам. Окрім того, сам по собі він не міг зреалізуватися в інших літературах світу, а відтак сам вираз «полювання на відьом» набув статусу багатозначного крилатого вислову. Цей вислів став синонімом боротьби з інакомислячими в різних країнах світу і за різних режимів.

Саме варіації тлумачення цього крилатого вислову і лягали в основу тих чи інших сюжетів у літературі, починаючи від «Конотопської відьми» Г. Квітки-Основ'яненка і завершуючи палітрою романів американських авторів про епоху маккартизму в США.

Загалом сама історія іспанської інквізиції дає потужний матеріал для інтерпретаційних варіацій у різних літературах світу. Об'єктами полювання інквізиторів були інакомислячі, «відьми» та «чаклуни». Саме цю, зовнішньо-об'єктну суть процесу змалював у своєму творі Григорій Квітка-Основ'яненко.

Цілком зрозуміло, чому образ Торквемади актуалізувався в українській літературі після смерті Сталіна. Значно раніше Іван Франко перекладав уривки драми «Торквемада», написаної В. Гюго. У цьому творі французький класик засуджував «боже вільність потворного бузувіра, готового палити вогонь інквізиції по цілому світу, винищуючи еретиків» [5, с. 154]. Торквемада знищив тисячі людей, що для середньовічної Іспанії було рівнозначне моровиці.

До образу великого інквізитора свого часу звернувся ще В. Самійленко, запропонувавши виразну алюзію не лише на образ Торквемади, але й самої іспанської інквізиції. Твір було надруковано в 1902 р., і поет залишив записи про історію створення поезії: «Те деум» я написав року 1901-го ось під яким вражінням. В Катеринодарі було одержано з Петрограда телеграму про замах на життя «великого інквізитора», себто обер-прокурора святішого синоду – К. Побєдоносцева. Всіх нас, службовців. Зараз же примусово запросили до собору на молебєн, а на молебні хтось з духовенства казав навіть промову. Під вражінням усього цього я й написав цей вірш» [1, с. 625].

Ця поезія В. Самійленка зазвичай залишалась на маргінесі науково-критичних праць про його творчість. Здебільшого узвичаєний штамп про гостросатиричну критику «урядників самодержавства, гнобителів України», «про демократичний шлях суспільного розвитку» (М. Бондар, М. Богданович) залишався головною оціночною характеристикою надзвичайно цікавого твору. Адже поет приділив йому надзвичайно багато уваги, вивчаючи історичні факти, пов'язані з інк-

візицією. А що не мав удосталь літератури, то дещо лишилось на рівні припущень, про що свідчить його листування з І. Франком.

Насправді ж поезія ця надзвичайно цікава як у сенсі жанрової форми, так і у сенсі композиції, сув'язі елементів комічно-сатиричного зображення, власне самих алюзій. Саме ці промовисті алюзії давали змогу майстрові сатиричного малюнку витворювати прямі й зримі паралелі з українським буттям початку ХХ століття. Адже на той час саме поняття «інквізиція» вже набуло значення крилатого вислову, який функціонував як алюзія не лише в художніх творах, а й у суспільній свідомості.

Чимало яскравих творів в українській поезії присвячені видатним діячам Іспанії, серед них, поза сумнівом, чільне місце посідає Федеріко Гарсія Лорка. Трагічна доля поета, вбитого франкістами, який став духовним лідером цілого покоління, багато в чому перегукувалася з долями українських поетів. Більше того, видатного українського поета, сучасника Лорки, Б.-І. Антонича прямо порівнювали з іспанським поетом: «...Щось споріднює Лорку та Антонича, і більше, ніж з будь-яким з українських поетів. Що? Можливо, велика доза чисто поганського трунку, який їхню поетичну кров гонить так, шалено і скорботно. Лорка корениться в андалузькому орієнталізмі, Антонич – в лемківському поганстві, обидва – надто близькі до своїх прапервнів життя – іспанець і українець, андалузець і лемко, щоб бути буквально схожими» [3, с. 270].

До слова, саме іспанський мотив спричинився свого часу до жорсткої критики та шельмування Б.-І. Антонича. Це знаменитий твір «Слово про Альказар», за який українського поета було звинувачено мало не в захопленні фашистською ідеологією.

На підтвердження цієї думки варто навести міркування науковців: «...для історика літератури суттєво – заглибитися в аналіз культурного життя епохи і всієї її психології, тобто взяти до уваги фактори неекономічного характеру. Точніше кажучи, історик мистецтва і літератури потрібні не стільки періоди економічного, скільки загальнокультурного розвитку, зрозуміло, зрештою визначеними станом виробничих сил країни. Для нас суттєве значення має все те, що безпосередньо впливає на літературу, тобто фактори неекономічного характеру, вторинні за їх початковим походженням, але такі, що в даній царині явищ стали вже первинними (причина й наслідок можуть

мінатися місцями]. Нам, природно, ближче те, що ближче обумовлює літературу» [8, с. 108].

Отже, на нашу думку, культурний дискурс, пов'язаний з реаліями буття Іспанії, так чи інакше знаходився у прямому взаємозв'язку з функціонуванням, трансформаціями, інтерпретаційними та рецептивними моделями провідних мотивів того ж таки іспанського духовного простору – мотивами донжуанства та донкіхотства. Він сприяв глибшому розумінню ментальної основи названих мотивів, komponував і форматував уявлення читачів-реципієнтів про реалії буття Іспанії як крани з її історією, культурою, релігійними віруваннями тощо.

Історія рецепції мотиву донжуанства в українській літературі, як і загалом у світовій, враховуючи, що до цього образу звернулося понад двісті авторів. Образ Дон Жуана, імплементуючись у наступні епохи та слугуючи об'єктом рецепції в різних національних літературах, зокрема в українській, продукує низку творчих інтерпретацій, які складаються у відповідну традицію вже власне у контексті кожної з національних літератур-реципієнтів. Включення інонаціонального мотиву в національний дискурс, його адаптація, органічне «вживлення» у національно-культурне середовище, – все це і складає рецептивну базу.

Загалом ґрунтовні дослідження рецепції та інтерпретації уже на той час «вічного» мотиву донжуанства припадають лише на кінець ХІХ – початок ХХ століття. Прямою спонукою до відповідного критичного дискурсу стали праці Т. Бонфея, в яких розглядалась теорія запозичень, утвердження в літературознавстві порівняльно-історичного методу та суттєва кількість літературних варіацій мотиву та образу Дон Жуана. В українському літературознавстві вивчення мотиву «донжуанства» традиційно було сконцентроване навколо різноаспектних підходів до аналізу драми Лесі Українки «Камінний господар», Відомі праці Є. Ненадкевича, О. Гозенпуда, Л. Міщенко, І. Журавської, В. Агеєвої, Я. Поліщука та багатьох інших. Лише останнім часом з'явилися донжуанівські студії, що пропонують аналіз трансформацій образу на більш значному масиві літературних творів та на більш масштабних проміжках літературного процесу, зокрема дослідження Т. Івашиної «Закономірності еволюції образу Дон Жуана в європейській літературі». Натомість українського дослідження, яке б систематизувало подібний матеріал дотепер бракує.

Отже, ми звертаємось до наступного «світового», або інакше кажучи «вічного» образу, образу

Дон Жуана, який згідно з середньовічними легендами перетворив своє життя на нескінченний ланцюг любовних пригод.

Історія Дон Жуана – надзвичайно цікавий мотив іспанської літератури, що, здається, був рецептований майже всіма європейськими літературами. Як і решта вічних тем і сюжетів, донжуанський мотив переживав найрізноманітніші трансформації та інтерпретації, в результаті яких насамперед було втрачено іспанський колорит, адже «виключно іспанське в колориті п'єси, в характері героя, в релігійній ідеї і моралі її, – не належить до канонізованих елементів: з переходом героя в інші літератури – єдиний іспанський герой, що його асимілювала ціла Європа, – все іспанське підлягло ґрунтовному перетворенню» [6, с. 8].

Натомість розвивалися інші мотиви, які й у початковій версії легенди про Дон Жуана та тлумачення його образу були невиразними, додатковими. Хоча можна прослідкувати таку тенденцію: у творах письменників (українських та зарубіжних) інтерпретується чи то як образ героя епохи Відродження, чи то як виразника сталих морально-етичних канонів Середньовіччя.

Безпосередньо факт відмови Дон Жуана у літературі ХХ ст. від акту каяття уже не свідчить про банальну примху розпусного аристократа. Натомість це вольовий імператив людини, яка рішуче протистоїть духовному диктату, чужій волі, суспільному стереотипу поведінки.

Той чи інший письменник, створюючи інтерпретаційну модель мотиву донжуанства, розставляє акценти, оскільки індивідуальна рецепція так чи інакше передбачає орієнтацію чи то на Дон Жуана як героя епохи Відродження, чи на виразника сталих морально-етичних орієнтирів доби Середньовіччя.

Численні інтерпретації образу Дон Жуана та мотиву донжуанства в європейській літературі ХІХ – початку ХХ ст. часто перетворювались на фіксацію ідеалів або антиідеалів самих авторів, оскільки йшлося насамперед про особливе ставлення до дійсності, в яку потрапляв їхній герой. Більше того, рецепція та інтерпретація мотиву іноді звужувалась до рецепції та інтерпретації семантичного коду імені героя. У такому випадку фактично втрачаються ознаки традиціоналізації, а мотив може позиціонуватися як тема твору.

Семантика образу Дон Жуана від початку була значно простіша, аніж семантика образу Дон Кіхота, тому саме мотив донжуанства значено важче позбувався рецептивних нашарувань та стереотипів. Завдяки насамперед Лесі Українці,

яка спромоглася запропонувати багато в чому альтернативну інтерпретаційну модель як образу, так і мотиву в цілому, на початку ХХ ст. з'явилося фактично дві сталих рецептивних моделі: загальноєвропейська та національна, – які, не вступаючи у пряме протиріччя, все ж пропонували різні шляхи тлумачення цього літературного матеріалу.

Для національних літератур, особливо в добу модернізму, суттєво важливим був саме романтичний, або, точніше, неоромантичний канон, враховуючи реалії стильових пошуків української літератури того часу. Адже неоромантизм закладе основи нової перспективи української літератури, суголосної європейській. Ця стильова парадигма була винятково прийнятною саме для інтерпретації мотиву донжуанства, адже йшлося про подолання провінційності побутописання, про надання пріоритету чуттєвій сфері людини та вишуканому естетизму, неповторній індивідуальності митця й «аристократизму духу».

Як зазначає Ю. Ковалів: «Неоромантизм, як і романтизм, переглянув спрощене, механістичне розуміння аристотелівського принципу «наслідування природи», його послідовники апелювали до платонівського тлумачення мімезису. При цьому спостерігалася зміна стильової семантики. Неоромантики вдалися і до нового прочитання романтизму, який переймався фатальним, неподоланим розривом між ідеалом (мрією) та дійсністю, драматичним протистоянням особистості та світу. Неоромантизм долав дистанцію між можливим і дійсним за допомогою вольових імперативів героя-пасіонарія. Першорядним став зворотний мімезис, коли вже художня дійсність впливала на життєві реалії» [4, с. 183]. Далі Ю. Ковалів наголошує саме на тому, що художнім взірцем для українського національного письменства став творчий досвід Дж.-Г. Байрона, одним із героїв якого був Дон Жуан.

Отже, в рецептивному полі модернізму початку ХХ ст. саме мотив донжуанства виявився особливо актуальним. Це пояснюється тим, що стильові пошуки в царині літератури співпадали з соціокультурними запитами доби на непересічну особистість, сильну, вольову, яка спроможна зробити бажане дійсним, і не лише «покращити» дійсність, але й відновити постійну кореляцію між буденним і духовним, а, враховуючи традицію байронічного героя з його кристалізованим індивідуалізмом, – надати перевагу духовному.

Недаремно одна з перших інтерпретацій мотиву донжуанства спиралася на концепцію свободи особистості, свободи вибору і – як наслі-

док – втрати самого життя як розплати за втрату цієї свободи, наприклад в українській літературі. Ще у 1924 р. О. Дорошкевич зазначав: «Дон-Жуан у Лесі Українки не злочинець чи розпусник, а перш за все лицар волі; він морально гине тому, що під впливом Донни Анни мусить стати на чолі того класового, феодального суспільства, від якого раніше тікав, яке недавно ще ненавидів» [2, с. 290]. Йшлося про вічне протистояння героя і юрби, від якого героя потрібно позбавити. Бо юрба – це утилітарність і животіння, особистість – можливість високого духовного злету.

Відповідно до всього вищесказаного, можна говорити про кілька семантичних парадигм самого поняття «донжуанства», а, відповідно, і про форми рецепції та інтерпретації залежно від того, яке саме тлумачення поняття «донжуанство» обирає і кладе в основу власного твору кожен автор інтерпретації.

По-перше, на рівні побутового осмислення, «донжуанство» кодифікується як банальний перелюб, скерований виключно на пошуки чуттєвих насолод та задоволення потреб тіла. У цьому сенсі образ Дон Жуана цілком може корелюватися з образами Джакомо Казанови, Ловеласа, Альфонса тощо. С. Цвейг називав це «ересю плоті», а А. Камю вважав, що в побутовому контексті «донжуанство» – усього-на-всього «вульгарний символ».

По-друге, на рівні психотипу головного героя мотив трактується як устремління до пошуків

вічного ідеалу, пошук духовної та душевної гармонії, яку може дати лише істинне почуття, констатація органічності внутрішньої свободи, яка є неодмінною умовою існування героя.

І, нарешті, по-третє, існує філософська концепція «донжуанства», яка тлумачить мотив як органічну ідею бунту проти унормованого владного тиску на особистість, бунту проти авторитаризму як явища в сенсі як суспільному, соціальному, так і в сенсі особистісних стосунків.

Висновки. Вищезгадані три семантичні парадигми актуалізувалися в літературі відповідно насамперед до епохи, яка реципіювала мотив, відповідно до жанру та стилю твору, який обирав той чи інший автор, а також з огляду на ідеологічні інвективи доби, коли на перший план висувалась протестна категорія мотиву та її іманентні ознаки.

Культурний іспанський дискурс, пов'язаний з реаліями буття цієї країни, так чи інакше знаходився у прямому взаємозв'язку з функціонуванням, трансформаціями, інтерпретаційними та рецептивними моделями провідних мотивів того ж таки іспанського духовного простору – мотивами донжуанства та донкіхотства. Він сприяв глибшому у розумінню ментальної основи названих мотивів, komponував і форматував уявлення читачів-реципієнтів про реалії буття Іспанії як крани з її історією, культурою, релігійними віруваннями тощо.

Список літератури:

1. Бондар М. Примітки. *Самійленко В. Твори* / Упоряд., авт. передм. і приміт. М.П. Бондар. К.: Дніпро, 1989. С. 597–681.
2. Дорошкевич О. Українська література. Харків – Київ: Книгоспілка, 1924. 364 с.
3. Драч І. Духовний меч: Літературно-критичні статті та есе. К.: Радянський письменник, 1983. 351 с.
4. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX поч. XXI ст.: підручник: у 10 т. / Юрій Ковалів. К.: ВЦ «Академія», 2013. Т. 1 : У пошуках іманентного сенсу. 2013. 510 с.
5. Матвійшин В. Український літературний європеїзм: монографія. К.: ВЦ «Академія», 2009. 264 с.
6. Ненадкевич Є. Українська версія світової теми про Дон Жуана в історично-літературній перспективі. *Українка Леся. Твори*: В 11 т. К.: Книгоспілка, 1927. Т. XI. 170 с.: (154) примітки. С. 7–42.
7. Рудницький М. Від Мирного до Хвильового. Львів: Накладом видавничої спілки «Діло» у Львові, 1936. 439 с.
8. Салига Т. «Віддайте мені дощ. Віддайте мені тишу». *Літературна Україна*. № 27(5265). 17 липня 2008 р. С. 4.

Bykova T. V., Kornienko O. O. THE TRAVELING MOTIF OF DON JUAN: THE SPANISH CULTURAL DISCOURSE IN UKRAINIAN LITERATURE OF THE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES

The article reveals the peculiarities of the functioning of the cultural discourse of Spanish literature in Ukrainian literature of the 19th and early 20th centuries, using the example of the traveling motif of Don Juanism. In Ukrainian literature, several problematic and thematic spectrums of the functioning of the Spanish discourse are distinguished: the Inquisition; the life and work of outstanding representatives of the intellectual elite of Spain; motif of quixoticism; the motif of Don Juanism; civil war in Spain. This discourse was

directly related to the functioning, transformations, interpretative and receptive models of the leading motifs of the Spanish spiritual space – motifs of Don Juanism and Don Quixote.

The position is motivated that the image of Don Juan, being implemented in subsequent eras and serving as an object of reception in various national literatures, in particular in Ukrainian, produces a number of creative interpretations that form a corresponding tradition in the context of each of the recipient national literatures. The inclusion of a non-national motive in the national discourse, its adaptation, organic «implantation» in the national-cultural environment – all this constitutes a receptive base.

It was concluded that in the receptive field of modernism of the beginning of the 20th century, the motif of Don Juanism turned out to be particularly relevant. The reason for this is that the stylistic searches in the realm of literature coincided with the socio-cultural demands of the time for an extraordinary personality, strong, strong-willed, who is able to make the desired reality, and, taking into account the tradition of the Byronic hero with his crystallized individualism, to give priority to the spiritual.

The thesis about the existence of three semantic paradigms of the concept of “Don Juanism” itself is summarized, as well as the forms of reception and interpretation depending on which interpretation of the concept of “Don Juanism” each author of the interpretation chooses and puts as the basis of his own work.

Key words: *motif, Don Juan, literary studies, reception, discourse, interpretation.*